

Bokanmälningar

Knut Wicksell:

Om en ny princip för rättvis beskattning

Bokförlaget Ratios förtjänstfulla ambition att på svenska ge ut gamla och nya arbeten av betydelse för idéutvecklingen har nu medfört att en svensk klassiker för första gången presenteras på svenska. Det är fråga om ingen mindre än Knut Wicksell, vars "Über ein neues Prinzip der gerechten Besteuerung" ingick i de i Jena 1896 publicerade "Finanztheoretische Untersuchungen", som nu publicerats under titeln *Om en ny princip för rättvis beskattning* (Ratio, Stockholm 1987).

Wicksell var den ledande företrädaren för den så kallade intresseprincipen vid beskattningen, en princip, som fick stryka på foten för den av särskilt John Stuart Mill förfäktade skatteförmågeprincipen. Med facit i hand, dvs den kraftiga ökningen av skatternas andel av BNP i alla länder, har många börjat fråga sig om inte intesseprincipen har vissa fördelar. Dess fundamentala tanke är att det skall finnas ett visst samband mellan prestation och motprestation, dvs att vid beslut om en ny statsutgift beslut samtidigt skall fattas om dess finansiering och därvid också om skattebördans fördelning. Eftersom olika folkgrupper kan tänkas ha olika nytta av en bestämd statsutgift, är det inte orimligt att tänka sig en fördelning av skattebördan som drabbar olika folkgrupper på olika sätt.

Wicksell återkommer ofta till tanken att det inte finns något egentligt idealläge för statsutgifternas storlek eller skattebördans fördelning. "I sista hand är enhällighet och full frihet i beslutsfattandet den enda säkra och påtagliga garantin mot orättvisor i fördelningen av skat-

terna" (s 51). Det är med andra ord egentligen endast den enskilde individen, som kan avgöra om han har så stor glädje av en viss statsutgift, att han vill betala den i form av någon skatt.

Wicksells resonemang leder dock inte till att han förespråkar avgiftsfinansiering av offentliga tjänster. Det behöver inte alls finnas något samband mellan en viss statlig tjänst och betalningen för den – annat än just att den enskilde skattebetalaren förklarar sig villig att bestrida kostnaden med en bestämd nyinförd pålaga. Inte ens Wicksell förordar dock att varje enskild skattebetalare skall kunna inlägga veto mot en ny statsutgift. Däremot förordar han relativ enhällighet, dvs uppställer kravet på kvalificerad majoritet. Hur stor den skall vara säger han inte, men han exemplifierar med "tre fjärdedelar, fem sjättedelar eller rent av nio tiondelar av de avgivna rösterna" (s 56).

Den tilltänkta proceduren är således att regeringen eller en grupp i riksdagen föreslår en ny statsutgift och samtidigt ett sätt att finansiera den. Ändringsförslag kan därefter framläggas av andra grupper i riksdagen. Beslut fattas först sedan den erforderliga majoriteten kommit till stånd. Det bör understrykas, att Wicksell kraftigt understryker nödvändigheten av ett proportionellt valsysteem. Enbart genom ett sådant erhåller ju olika åsiktsgrupper inom folket en däremot svarande representation i riksdagen. Vidare förutsätter Wicksell, att den bestående inkomst- och förmögenhetsfördelningen allmänt anses som rättvis. Annars "har samhället utan tvivel inte bara rätt utan också skyldighet att företa en revision av de rådande egendomsförhållandena" (s 88).

Med tanke på dagens svenska förhållanden är det av intresse att konstatera,

att Wicksell upprepade gånger framhåller, att intresseprincipen inte är tillämplig "då hela samhället och följaktligen också dess medlemmar är bundna genom förpliktelser mot tredje part (exempelvis statens fordringsägare)" (s 15). I det fallet fordras det inte någon kvalificerad majoritet för beslut om hur de nödiga medlen skall anskaffas. Däremot bör en sådan vara för handen vid det grundläggande beslutet om en viss statsutgift skall lånefinansieras. Det kan också tilläggas, att Wicksell visar en viss förståelse för skatteförmågeprincipen "om det är fråga om statens mest elementära funktioner" (s 25). Om så inte är fallet och en erforderlig majoritet inte går att uppbära för en ny statsutgift anser Wicksell inte att det är någon större olycka att den inte kommer till stånd. Uppgiften kan då istället omhändertas via privata initiativ (s 49).

Wicksell för ett långt resonemang om avgiftsfinansiering, om vilken han säger "att avgiftsprincipen inte förtjänar ett vidare, utan tvärtom ett mycket snävare tillämpningsområde än vad som nu är vanligt" (s 67). Han tar en landsväg, bro eller dylikt som exempel och säger att varje avgift för nyttjandet minskar den potentiella användningen. Om de rörliga kostnaderna inte är alldeles försumbara, kan dock avgiften sättas lika med gränskostnaden. De fasta kostnaderna får finansieras på annat sätt. Det kan inte en privat företagare göra, vilket Wicksell i förbigående finner vara ett argument för statens övertagande av de stora transportföretagen (s 72).

Det är en gammal tvistefråga, om en klassiker bör läsas på grund av den betydelse den haft för utvecklingen eller på grund av den aktualitet den har idag. Av Erik Dahmén's förord framgår med all önskvärd tydlighet, att han anser att Wicksell bör läsas av det senare skälet. Intresseprincipen har i motsats till skatteförmågeprincipen aldrig fått något genomslag i skattepolitiken men den har visats ett påtagligt intresse i modern internationell debatt.

Om man ser Wicksells *Om en ny princip för rättvis beskattning*, som ett inlägg i dagens skattepolitiska diskussion, är det naturligtvis lätt att komma med invänd-

ningar. Den viktigaste, som framfördes redan av Kuylensstierna, ligger på det rent principiella planet. Wicksell ser riksdagen, som ett antal valda företrädare för olika intressegrupper och inte som företrädare för hela folket, valda på grund av sina åsikter. Det är här intressant att se, hur djupt vår internationellt berömd ekonom i detta avseende är rotad i en gammal svensk tradition. Dess innebörd var, att det egentliga skyddet för den enskilde mot godtycke vid beskattningen låg i att han taxerades av sina likar och inte av statsmaktens företrädare.

Även om man kan framföra invändningar mot Wicksells skatteprincip kvarstår ändå det faktum att den lyckas bevara ett samband mellan statsutgifterna och deras finansiering. Det måste vara i grunden sunt att detta samband framstår klart. Har ändå inte senare erfarenheter visat att en vidgad avgiftsfinansiering vore möjlig utan de av Wicksell påtalade nackdelarna?

GUSTAF LINDENCRONA
Professor i finansrätt
Stockholm